

МИКОЛА МУШИНКА

Кореспонденція Володимира Гнатюка з Іваном Панькевичем

Перше знайомство Івана Панькевича з Володимиром Гнатюком відноситься ще до 1904 р. Будучи учнем п'ятого класу львівської польської гімназії, І. Панькевич на одному із засідань нелегального гуртка прогресивної української молоді зачитав доповідь про тоді найменш досліджений куток слов'янської землі — т. зв. «Угорську Русь».

Безпосереднім поштовхом до опрацювання такої теми була для нього брошура *E. Егана «Економічне положене руських селян в Угорщині»* (Львів 1901) про жахливі економічні умови на Закарпатті з передмовою В. Гнатюка та його ж вступною статтею про Егана.¹

В. Гнатюк, незважаючи на свою завантаженість, уважно стежив за працею І. Панькевича над доповіддю, давав йому не лише поради, але й літературу, головним чином свої праці, присвячені цьому питанню.

Доповідь 16-річного гімназиста про «Угорську Русь» була не лише першим публічним виступом І. Панькевича, але й початком його наукового зацікавлення Закарпатською Україною, зацікавлення, яке пізніше зв'язало його з цією областю на все життя. Немає сумніву в тому, що велика заслуга в цьому В. Гнатюка.

В. Гнатюк заохочував молодого гімназиста і до збирання фольклорних матеріалів у Галичині. За його порадою І. Панькевич почав записувати коломийки в своєму рідному селі. Під час одних канікул йому вдалось записати в Цеперові біля 200 коломийок.

Заохочений успіхом в рідному селі, він пішов і в сусідні села: Запитів і Дідачів, звідкіля теж приніс чимало текстів. В. Гнатюк похвально висловився про записи Панькевича, а в 1907 р. опублікував значну частину з них у третьому томі своєї збірки «Коломийки».² Ці записи були першим виступом І. Панькевича в друку.

¹ І. Панькевич, Мій життєпис. (Написано 18-го серпня 1957 р.) Рукопис на 16 сторінках. Зберігається в приватному архіві дочки Івана Панькевича Марти Дольницької в Оломоуці, стор. 3а.

² Етнографічний збірник (далі ЕЗ), т. XIX, 1907.

Вслід за коломийками, Панькевич почав записувати в рідному селі оповідання демонологічного характеру. Десять таких оповідань увійшло в II і III томи збірника В. Гнатюка «Знадоби до української демонології».³

В 1907 р. I. Панькевич закінчив гімназію і поступив у Львівський університет, надалі утримуючи стосунки з В. Гнатюком, який в той час працював секретарем Наукового товариства ім. Шевченка. В університеті I. Панькевича вже не задовольняло лише збирання матеріалу; він пробує піддати його науковому опрацюванню. Вже на першому курсі він написав семінарську працю про українські колядки і щедрівки. Над цією темою I. Панькевич працював цілий рік, досконало вивчаючи всю доступну літературу. I при опрацюванні цієї теми часто консультувався з В. Гнатюком. Доповідь було зачитано на двох засіданнях семінару і відзначено найвищою оцінкою.⁴

В жовтні 1909 р. у Віденському університеті I. Панькевич одержав державну стипендію, але тим його зв'язки з В. Гнатюком не припинилися.

В листі від 5 жовтня 1910 р. Іван Панькевич повідомляє В. Гнатюка, що зробив для нього копію оповідання з. ж. »Ausland«, яку йому надсилає. Свій лист закінчує словами: «Коли б високоповажаний добродій мали ще які подібного роду справи, то прошу ласково до мене з сім звернутися, а я охотно буду служити».⁵

Як свідчить друг I. Панькевича, Тарас Франко,⁶ з яким I. Панькевич у Відні вчився на одному курсі, В. Гнатюк часто звертався до I. Панькевича в різних справах, але, на жаль, довоєнне листування між ними не збереглося. В 1915 р. майже вся колосальна кореспонденція В. Гнатюка була знищена царськими російськими солдатами, які з кабінету В. Гнатюка зробили військову базу.⁷

Довоєнні листи В. Гнатюка до Панькевича теж не збереглися, оскільки Панькевич почав систематично зберігати свою коресподенцію лише після переїзду в Ужгород.

З довоєнного періоду збереглися лише два листи I. Панькевича до В. Гнатюка, які разом з його післявоєнними листами зберігаються в Рукописному відділі Львівської державної наукової бібліотеки Міністерства культури УРСР.⁸

Але вже і ці два листи дають нам підставу твердити, що між досвідченим ученим В. Гнатюком і молодим I. Панькевичем були тісні стосунки вже до першої світової війни. I. Панькевич інформував Гнатюка про

³ ЕЗ т. XXXIII та XXXIV, 1907.

⁴ I. Панькевич, Мій життєпис, стор. 5а.

⁵ Листи В. Гнатюка до I. Панькевича зберігаються в приватному архіві його дочки Марти Долницької в Оломоуці, яка дозволила мені скористатись ними.

⁶ З Т. І. Франком, колишнім доцентом КДУ, нині пенсіонером, я зустрівся влітку 1965 р. в Києві. Від нього я одержав потрібні інформації.

⁷ Ось, як згадує про цю подію В. Гнатюк в листі до директора бібліотеки Кревецького від 7 листопада 1915: «По приїзді (із Криворівні — М. М.) поліз я до Академічного дому подивитися, що сталося з моїми шафами... Як увидів, то аж за голову скочився. З шафів ні сліду, одна велика купа сміття... З моєї переписки, теж гарно попакованої, і яку я думав колись передати до музея — ні сліду. А ви знаєте, що там було багато цікавих і цінних листів. Згадати хоч приміром лист Франка, ... Вовка, Лесі Українки, Стефаника, Марковича і т. п.» (Центральний державний історичний архів у Львові, Ф. 309, оп. 1, зв. 68, од. 36. 987).

⁸ Фонд В. Гнатюка, № 432, п. 16.

В. Гнатюк в колі визначних діячів української культури в 1898 р.
Сидять: Михайло Павлик, Евгенія Сиротинська, Наталія Кобринська, Ольга Кобилинська, Данило Лепкий (Марко Мурава),
Андрій Чайковський, Кость Пенськівський.
Стоять (в першому ряду): Іван Колач, Володимир Гнатюк, Йосиф Маковей, Михайло Грушевський, Іван Франко, Олександер
Калесса, Богдан Лепкий.
Стоять (в другому ряду): Іван Петрушевич, Філарет Колесса, Йосиф Кишакевич, Іван Труши, Денис Лукінодич, Микола Івасюк.

свої успіхи в навчанні і в науковій роботі, про свої плани тощо. Так, наприклад, 8 грудня 1913 р. він, дякуючи Гнатюкові за прислані книжки, повідомляє про свій перший успіх в науковій роботі: «Я доволі спізнився з цією заявкою моєї подяки, бо хотів заразом і іншу вістку принести високоповажаному пану секретареві. Іменно, я чекав на відповідь Ягіча, чи моя рецензія на статтю Гординського про псалтири буде поміщена в Архіві. Нині я був у него і він похвалив її та сказав, що в найближчім зошиті помістить її... Тішить мене, що рецензія дебютанта буде поміщена в Архіві.»

В тому ж листі він повідомляє В. Гнатюка про свій задум продовжити дослідження над *Пандектами Антіоха 1307 р.* і про те, що хотів би надрукувати їх в Записках НТШ.⁹

Перша світова війна послабила, а на деякий час і зовсім припинила листування між В. Гнатюком і І. Панькевичем.

Листування між ними поновилось лише в січні 1920 р., після приїзду І. Панькевича на Закарпатську Україну і продовжувалась до самої смерті В. Гнатюка 1926 р.

З цієї кореспонденції збереглись не всі листи, але й те, що збереглося (84 листи і листівки В. Гнатюка та 38 листів І. Панькевича), дає нам яскравий образ про їх взаємини і співпрацю.

Оскільки ця кореспонденція досі майже ніде не згадувалась,¹⁰ то попробуємо розглянути її детальніше, тому що вона є цінним внеском не лише до біографій обох учених, але й матеріалом до вияснення багатьох питань культурного і політичного життя в Закарпатській Україні та Галичині першої половини 20-х років.

Вже в першому післявоенному листі до В. Гнатюка І. Панькевич підкреслював, що він приїхав на Закарпаття продовжувати справу, розпочату В. Гнатюком наприкінці минулого століття. «Гадаю, — пише він, — що надійшла пора, коли Вам приємно буде видіти, що хтось Вашу роботу продовжує, а ще не давно писали Ви про ці справи дуже безнадійно.»¹¹

В. Гнатюк всебічно підтримував кожний почин молодого вченого, тішився з його успіхів і переживав всі його невдачі: був його порадником не лише в наукових питаннях, але й в особистому житті. В останні роки він сам жив у важких умовах, але зв'язок з Панькевичем він утримував навіть тоді, коли хвороба не дозволила йому писати листи і він змушений був диктувати їх.

⁹ Над рукописом І. Панькевича працював майже два роки і свою статтю опублікував в 123—124 т. «Записок НТШ» 1917 р., переконливо довівши галицько-волинське походження «Пандектів».

¹⁰ Побіжно використав листи Панькевича лише М. Т. Яценко в монографії «В. Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність», Київ, 1964 р. Листи В. Гнатюка досі були невідомими.

¹¹ Лист І. Панькевича від 20 січня 1920 р.